

СУЧАСНІ ЗМІНИ КЛІМАТУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА АГРОКЛІМАТИЧНІ УМОВИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О. В. Вольвач, к.геогр.н., доц., О. В. Куклишин

Кафедра агрометеорології та агроекології

volvach.oksana@ukr.net

Сільське господарство займає провідне місце в економіці Закарпатської області, у ньому створюється 15,2 % валової доданої вартості. За теперішнього часу сільськогосподарським виробництвом в області займається 1048 сільськогосподарських підприємств, з яких 883 фермерські господарства та 165 підприємств інших форм господарювання. Характерною особливістю є те, що 88,7 % сільськогосподарських угідь припадає на господарства населення, ними виробляється 94,9 % валової продукції сільського господарства.

Ведення агропромислового виробництва на Закарпатті має свої особливості, відмінні від інших регіонів України: регіон є малоземельним, область залишається найменш забезпеченою земельними ресурсами сільськогосподарського призначення і в розрахунку на одного жителя припадає 0,321 га сільгоспугідь, у тому числі ріллі 0,16 га; ґрунти Закарпаття – невисокої якості, переважно із значною генетичною кислотністю, тому потребують обов'язкової хімічної меліорації; в області домінує сільське населення, яке становить 63% при 31,9 % по Україні; область характеризується вертикальною зональністю (виділяють такі зони: низинна, передгірна та гірська, яка займає дві третини території області).

Наслідки глобальної зміни клімату стають все більш відчутними і в Україні і в Закарпатті. Важливий показник, який свідчить про зміну клімату, та й загалом стан кліматичної системи, є температура повітря. За останнє десятиріччя на Закарпатті спостерігається стійке зростання температури повітря упродовж усього року і найбільше на високогір'ї області. Середня річна температура повітря в цей період виросла на 1,3 - 1,8 °С відносно кліматичної норми 1961-1990 рр.

Найбільше від зміни клімату страждають сільське господарство, а також лісові та водні ресурси. Хоча в підвищенні температурного режиму відмічаються і позитивні моменти. Так, відбувається збільшення тривалості періоду активної вегетації та збільшення теплозабезпеченості вегетаційного періоду, що дає змогу розширити площі вирощування теплолюбних культур. Ареал вирощування плодів та ягід поступово поширюється в гори, так як рослини отримують необхідну для визрівання кількість тепла. Тривалість вегетаційного періоду за останні 10 років в Закарпатті збільшилась на 10-25 днів (табл. 1).

Зими стають все більш теплими. Відлиги бувають досить тривалі. Відмічається тимчасова вегетація взимку, навіть декілька раз за зиму. До

прикладу, зима 2022-2023 рр. в низинних районах була суцільною відлигою. Лише 2-3 дні температура вдень знижувалась нижче 0°C. Відмічено скорочення беззаморозкового періоду. Збільшилась ймовірність пізньовесняних заморозків на 12 %.

Таблиця 1 - Тривалість вегетаційного періоду

Метеостанції	2013-2023 рр.	1986-2005 рр.	відхилення	макс.	рік
Великий Березний	254	229	25	319	2015
Плай	182	166	16	224	2018
Нижні Ворота	225	210	15	256	2014
Нижній Студений	208	198	10	232	2019
Ужгород	256	240	16	285	2014
Міжгір'я	225	210	15	247	2014
Берегово	260	241	19	286	2014
Хуст	255	239	16	277	2014
Рахів	231	219	12	263	2014

В низинних районах Закарпаття майже щороку у вегетаційний період спостерігаються посушливі періоди. Їх інтенсивність і тривалість різняться. До прикладу, найсухішими були 2003,2013,2015 роки, а 2022 рік був найсухішим за всю історію спостережень з 1945 року, засуха була сильнішою за засуху 1947 року. ГТК за період травень-серпень складав лише 0,2. Від нестачі вологи страждали не лише низинно-передгірні райони області, а й гірські, які відносяться до територій надмірного зволоження.

Дощі, на сьогодні, стають більш інтенсивними. Усе частіше бувають сильні зливи, шквали, грози, град. 10 вересня 2022 року АМСЦ Ужгород зафіксовано найвищий добовий максимум за всю історію спостережень з 1945 року – 82 мм. 19 липня 2023 р. з проходженням активної зони холодного фронту в місті Ужгород відмічалась аномально сильна злива 43 мм за 1 годину (кількість опадів за 2 години складала 47 мм), сильний град до 30 мм (за словами очевидців 50-60 мм) та шквалисте посилення вітру до 29 м/с.

Сьогоднішні екстремальні погодні показники на Закарпатті суттєво відрізняються від базової кліматичної норми регіону. За даними кліматологів в найближчі десятиліття на нас чекає неухильне підвищення, інтенсивності і частоти екстремальних погодних явищ, серед яких найважливішим є температурний режим повітря і кількість атмосферних опадів, від яких у значній мірі потерпає сільське господарство. Тому, своєчасна оцінка екстремальних кліматичних явищ є наразі дуже важливою, так як враховуючи саме екстремальні показники, а не середні, більшою мірою має базуватись планування господарської діяльності та прийняття різних управлінських та господарських рішень щодо пом'якшення наслідків та мінімізації збитків з якомога більшою завчасністю.